

A műszaki könyvtári koordinációs kollégium 1982. második félévi (december 9-i) üléséről

Az 1981-ben életrehívott műszaki könyvtári koordinációs kollégium munkájáról – már hagyományként – rendszeresen hírt adunk a TMT hasábjain. Beszámolunk a tervekről éppúgy, mint a közösen elért eredményekről. A koordinációs kollégium programját a kezdetkor úgy határoztuk meg, hogy az megvitatásra illetve megvalósításra rendszer- és munkaelemzési javaslatokat, ajánlásokat készít, feltárja a szakkönyvtárügy napjainkban meglévő hiányosságait, és ezáltal jobb irányba próbálja majd befolyásolni a gyakorlati életet.

Mielőtt beszámolnánk az 1982. december 9-i ülésről, összegezőként érdemes annyit megjegyezni, hogy kítüzött céljainak megvalósításában *jó uton haladt*. A testületben együttműködő hálózati központok szakembereinek összességére jellemző a szakmai jobbtítás őszinte szándéka. Mindez garancia arra, hogy a műszaki könyvtári koordinációs kollégium működése minden partner számára hasznos és kölcsönösen előnyös eredményekkel járjon.

A műszaki könyvtári koordinációs kollégium az elmúlt két évben főleg az alábbi szakkönyvtári területek problémáinak feltárása és egyben megoldása köré koncentráltta erejét:

- szakmailag plauzibilis változatokat keres – ezeket több előterjesztésben is megfogalmazta – a szakterületi együttműködés megvalósítására, ami az 5/1978. KM. számú rendelet végrehajtásából adódó kötelezettség;
- a gyűjtőkori együttműködés területéről – a koordinációs köri KC megvalósításával – az idegen nyelvű folyóiratok koordinált beszerzése: ezt a célkitűzését részben önkéntességi, az utóbbi idők fejleményei alapján pedig kényszerűségi alapon – úgy tűnik – el is éri;
- a közéfokú könyvtárosképzés közös szervezése a műszaki és élettelen természettudományi szakkönyvtári hálózatokban.

Az 1982. december 9-i kollégiumi ülés napirendjén az alábbi dokumentumok megvitatása szerepelt:

- A műszaki könyvtári hálózatok helyzete, jelenlegi munkája, kívánatos feladat- és kapcsolatrendszere.
- Állománybegyűjtési kísérlet a műszaki könyvtári koordinációs kör tagkönyvtáraiban selejtezett dokumentumokról.
- Tájékoztatás a koordinációs kollégium tagjainak *A műszaki könyvtári koordinációs kör külföldi folyóiratainak jegyzéke* című tájékoztató 1983. évi kötetének kiadásáról.
- Javaslatétel az 1983. évi munkatervre.

Az első napirendi pontként vitára bocsátott dokumentum az Országos Könyvtárügyi Tanács felkérésére

készült el. E jelentés részanyag ahhoz a vizsgálathoz, amely a szakirodalmi ellátás és a szakirodalmi tájékoztatás megújítását szem előtt tartva – szakkönyvtárügyünk egészét veszi vizsgálat alá. A szakkönyvtárügy feladatainak újrafogalmazása közben nem lehet figyelmen kívül hagynia a helyi szakkönyvtárakat összefogó *hálózati központok munkájának értékelését*. A napirendre tűzött dokumentum a műszaki egyetemi, a műszaki főiskolai és a termelési hálózatokat külön-külön értékelte. Az értékelés fő szempontja az volt, hogy képesek-e a hálózati központok jelenleg meglévő személyi és anyagi feltételeik mellett tagkönyvtáraiknak hatékony módszertani irányítására, esetenként a konkrét módszertani segítség megadására? A dokumentum következtetései a kollégium tagságát élénk és konstruktív vitára készítették. A jelentésnek különösen két olyan megállapítása volt – az alábbiakban idézzük őket –, amelyek megbeszélése közös és mindenki számára elfogadható álláspont kialakításához vezetett:

– „Az üzemek, vállalatok egy részére mindmáig jellemző az információs és szakkönyvtári munka szemléleti, szervezeti különállása, aminek következtében a könyvtári munka sok helyütt a peremre került. A hálózati központoknak a tvr-hez igazodó gyakorlata akarva-akaratlanul még ösztönözte is ezt a különállást.”

– „A helyi szakkönyvtárak azokban az üzemekben, vállalatokban, ahol valóban szükség van a szakirodalomra és az információs tevékenységre, túlnőtték saját hálózati központjaik lehetőségeit és feltételeit.”

E megállapításokkal egyetértve és velük vitatkozva is, alakult ki műszaki könyvtári jelenünknek az a helyzetértékelése, miszerint a helyi könyvtárak legjobb-jainak egész sora nem hogy peremre került volna fenntartóik információs rendszerében, hanem sokkal inkább pozíciókat nyert a szakirodalmi információellátás területén is. A vállalatok, intézmények belső tájékoztató munkájában megszűnőben van az a mesterséges elkülönülés, amely a korábbi években – a könyvtárügy és a szakirodalmi tájékoztatás külön-külön való kezelése miatt – kialakult.

A hálózati központok jövőjének megalapozásához leginkább az szükséges, hogy a *hagyományos felfogású*, könyvtár-centrikusnak mondható *módszertani tevékenységükkel felhagyjanak*, és egységes szemlélettel mozdítsák elő a szakkönyvtári és a szakirodalmi információellátás ügyét. A szakkönyvtári és szakirodalmi információellátás egységes szemléletben való kezelése *üzemi, vállalati és intézményi tájékoztatási modellek* kidolgozását teszi szükségessé. E modelleknek olyanoknak kell lenniük, hogy kitűnjék belőlük a vállalati, intézményi érdek. Ez alkalmazásuk záloga. Kidolgozásukra másfelől azért is szükség van, mert a módszertani munkának is – minthogy finanszírozása a jövőben másként nem képzelhető el – ugyancsak „piacképes” produktumokat kell előállítania.

A műszaki könyvtári hálózatok helyzetét tárgyaló dokumentum vitája során kialakult kollégiumi állásfoglalás az alábbiakban foglalható össze:

- a jövőben egyértelműen szakirodalmi tájékoztatásban kell gondolkodni, amelynek alapja a primer gyűjtemény, a szakkönyvtár;
- e feladat megvalósításához elengedhetetlen a könyvtár és a szakirodalmi tájékoztatás belső és külső kapcsolatait, viszonyait kifejező modellek megalkotása. A modellek tegyenek majd különbséget a kis és a nagyvállalatok, a K+F vagy a rutintevékenységet folytató felhasználók szakirodalmi szükségletei között;
- a szakkönyvtárügy területein is fontos a piacgazdálkodás elemeinek feltárása, majd alkalmazása.

Az *ésszerűbb és a kölcsönös érdekeltségi alapokra épülő* hálózati munkának sem árt majd meg, ha művelői a régi értelemben vett „szívvel és lélekkel” végzik el feladatukat.

A második napirendi pont egy kísérlet körvonalait vázolta fel. A helyi szakkönyvtárak állományselejtezései kapcsolatban ui. él egy olyan föltevés, miszerint ezáltal tetemes szakirodalmi értékek mennek veszendőbe, különösen ha a vállalat termékszerkezetében bekövetkezett változások miatt kerül sor állománytörlésre. Az Országos Széchényi Könyvtár – a jelenlegi gyakorlat szerint – nem minden esetben kapja meg a vállalatok, intézmények selejtlisztáit, s így a törölni szándékozott állomány fölőspéldány-jegyzékeken történő körözésére sem kerülhet sor következetesen. A helyi szakkönyvtárakban selejtezett dokumentumok tehát más könyvtárak állománygyarapítási illetve állománykiegészítési céljaira csak *véletlenszerűen hasznosíthatók*.

Az Országos Műszaki Könyvtár szeretne meggyőződni e föltevés realizációjáról. Nevezetesen arról, hogy mekkora is a helyi könyvtárakban selejtezett dokumentumok információs értéke? Ezért tudomást kell szereznie arról, hogy 1983 első félévében mely könyvtárak hajtanak végre selejtezést. A hálózati központok segítségével ezt követően kijelöl majd két-három olyan helyi szakkönyvtárt, amelynek selejtezett állományát begyűjti. Az e célra létrehozott munkabizottság felülvizsgálja a begyűjtött dokumentumokat információs értékük illetve aszerint, hogy az országos szakkönyvtárak milyen mértékben gazdagíthatnák belőlük állományukat. Ha a kísérlet során értékes állomány kerülne begyűjtésre, később *a hasznos fölőslég értékesítésének módja felől is döntés születne*. E kezdeményezéssel a kollégium egyetértett.

A kollégiumi ülés harmadik témája elsősorban tájékoztató jellegű volt. *A műszaki könyvtári koordinációs kör külföldi folyóiratainak jegyzéke* című kiadványt az ősszel végrehajtott központi korrekciók miatt – ami a lelőhelyek számát tetemesen csökkentette – 1983 második negyedévének végére fel kell újítani. A

folyóiratlelőhelyek mintegy 30%-os csökkentése miatt sem a szakkönyvtári, sem a szakirodalmi információellátás nem nélkülözheti a műszaki szakterület folyóiratainak naprakész lelőhelyjegyzékét. Természetesen, az 1983. évi kötetnek tökéletesebbnek kell lennie az 1982. évi kötetnél. Az 1983. évi adatkiegészítést az Országos Műszaki Könyvtár úgy szervezi meg, hogy az az Országos Széchényi Könyvtárhoz teljesítendő KC-bejelentésére is alkalmas legyen.

A műszaki könyvtári koordinációs kollégium 1982. december 9-i ülésének napirendjén még az alábbi bejelentések és tájékoztatók szerepeltek:

- a *Tájékoztató az újonnan megjelenő szakfolyóiratokról és szakkönyvekről* c. kiadvány szüneteltetésének bejelentése;
- tájékoztatás a könyvtárkezelői tanfolyam 1981/82. tanévének vizsgáiról;
- az 1983. évi külföldi folyóiratrendelések központi revíziójával kapcsolatos észrevételek.

Az 1983. évi folyóiratrendelések központilag végrehajtott revíziója, és a rendelések központosított törlése heves reakciókat váltott ki a kollégiumi ülésen részt vevő szakemberekből.

A kollégium 1981. november 18-i ülésén maga is foglalkozott már a szankcionáló rendelkezések meghozatalának kérdésével, miközben *Az 1982. évi külföldi folyóiratrendelések egyeztetésének tapasztalatai a műszaki könyvtári koordinációs kollégiumban részt vevő hálózatok körében* című dokumentumot vitatta meg. A kollégium akkor a szankciók létjogosultságát elvetette, s az alábbiak szerint foglalt állást: „Az adminisztratív eszközök alkalmazása – derült ki a vitában – ... önmagában nem billentheti a nagykönyvtárak javára a beszerzési lehetőségeket, ha nincs elég pénzük. Ezt tudomásul kell venni akkor is, ha történetesen egyértelműen kitűnik, hogy a helyi könyvtárak anyagi ellátottsága kedvezőbb, s így ha kényszerülnek is némi lemondásra, kevesebb állománygyarapítási gonddal küzdenek, mint az országos feladatkörű nagykönyvtárak.” (TMT, 29. köt. 1–2. sz. 1982. p. 46–47.)

A kollégium e nem túl régi állásfoglalásával szemben az Országos Könyvtárügyi Tanácsot, amelynek koordináló szerepe volt a korrekciók meghozatalában, a jelen helyzetben kényszerek vezérelték: az ország gazdasági életében bekövetkezett nehézségek sorozata, a devizagazdálkodás kényszerű korlátozása. A központi korlátozást megelőzte az 1981-es folyóiratrendelések elemzése. Az elemzés eredményeként már akkor is olyan következtetés adódott, hogy – népgazdaságunk fizetési nehézségeit tekintve túlságosan nagyarányú az országba devizáért beérkező folyóiratfélések duplikálódása.

A folyóiratrendelések most végrehajtott korrekciójának elsődleges szempontja volt: úgy történjék meg, hogy az az országos közgyűjteményeket összességükben ne szegényítse, s így a szakirodalmi szolgáltató képességük

ne csorbuljon. A megrendelések továbbítása közben *előnyt élvezzenek* – mindaddig, amíg csak az ország gazdasági helyzete ezt megengedi – *a teljesen nyilvános közkönyvtárak*. A devizáért megvásárolt dokumentum ott kerüljön állományba, ahol ezt mindenki használhatja. A megnehezedett feltételek közepette az országos közgyűjtemények egymással, és a helyi szakkönyvtárakkal egyaránt erősítsék meg szolgáltatási, együttműködési kapcsolataikat.

A nézetek kicserélését követően a kollégium megállapodott abban, hogy a részt vevő hálózatok nevében a nélkülözhetetlen folyóiratok utólagos megrendelését fogja kérni a Művelődési Minisztériumtól.

N. Nagy Katalin

Új magyar szabványok

Az MSZ 3424/2–82 *Bibliográfiai leírás. Időszaki kiadványok* c. szabványt az ISBD/S – International Standard Bibliographic Description for Serials (Időszaki kiadványok nemzetközi szabványos bibliográfiai leírása) c. nemzetközi szabályzat alapján dolgoztuk ki.

A szabvány azonosító jelzetéből is látható, hogy megjelenésével az MSZ 3424-es sorozat egy régen várt, új taggal gyarapodik. A sorozat keretében eddig a következő szabványlapok jelentek meg:

MSZ 3424/1 Bibliográfiai leírás. Könyvek.

MSZ 3424/3 Bibliográfiai leírás. Szabadalmi dokumentumok.

MSZ 3424/5 Bibliográfiai leírás. Szakfordítások.

Az MSZ 3424/2 a sorozat eddig megjelent szabványlapjaihoz hasonló szerkezetben tartalmazza az időszaki kiadványok vagy részegységeik (köteteik és füzeteik) összefoglaló és monografikus szintű leírását. Az időszaki kiadványok analitikus szintű leírásának szabályait (cikkek leírását) – a későbbiekben kidolgozandó – önálló szabvány fogja tartalmazni.

Fontos része a szabványnak a több mint száz fogalom meghatározás, amely az időszaki kiadványok vagy részegységeik sajátosságaira vonatkozó, valamint bibliográfiai leírásukhoz szükséges fogalmak meghatározását tartalmazza.

A fogalom meghatározások számos esetben az eddigieknél általánosabb érvényűek. Mindenkor, amikor az adott fogalom nem csak időszaki kiadványokra vonatkozik, általában „dokumentumok”-ról szólnak, ezek a meghatározások általános fogalomként használják a „dokumentum” kifejezést, jelezvén, hogy ezek a meghatározások valamennyi dokumentumtípusra vonatkoznak.

A szabvány az időszaki kiadvány jellegének megfelelően az összefoglaló szintű, lépcsős leírást szabályozza részletesen kidolgozva; a monografikus szintű, egylépcsős leírást szabályozó fejezetben csak az e szabályoktól eltérő, illetve ezeket kiegészítő előírásokat adtuk meg. Az időszaki kiadványok monografikus szintű leírása az időszaki kiadvány egy – önálló cím nélküli – részegységének leírását jelenti; a részcímes egységeket az MSZ 3424/1 szabvány szerint kell leírni.

Az időszaki kiadványok összefoglaló és monografikus szintű többlépcsős leírását a szabvány egy fejezetben szabályozza. E szabályok szerint kell leírni az összetett főcímű időszaki kiadványokat, alsorozatokot, mellékleteket, az új folyamokat, illetve ezek részegységeit.

A szabvány 1982 novemberében jelent meg.

*

Az MSZ 3493–82 *A bibliográfiai tételek besorolási szabályai* c. szabványt az ISO/DIS 7154. 1 – Bibliographic filing principles (Bibliográfiai tételek rendezésének alapelvei) és ISO/DIS 7154. 2 – Bibliographic filing rules (Bibliográfiai tételek rendezésének szabályai) c. nemzetközi szabványtervezetek alapján dolgoztuk ki.

A szabvány tárgya a bibliográfiai tételek különböző szintű *besorolási egységeinek* és azok besorolási rangsorának meghatározása a bibliográfiai tételek rendezésére.

A következő besorolási egységeket különbözteti meg: besorolási tétel, besorolási adat, besorolási elem, besorolási jel.

Önálló fejezetekben ismerteti az egyes besorolási egységek típusait és rangsorukat, a következők szerint.

a) Bibliográfiai tételek

- típusaik: főtétel, melléktétel, utaló;
- rangsoruk: általános magyarázatos utaló, egységesítő utaló, magyarázatos utaló, főtétel, melléktétel, tárgyi melléktétel.

E fejezet tartalmazza a különböző típusú bibliográfiai tételek besorolási tételeinek összeállításai szabályait (szerkezetét) is.

b) Besorolási adatok

- típusaik: személynév, testületi név, cím, földrajzi név, megjelenési év, azonosító szám vagy jelzet;
- rangsoruk: a legfontosabb dokumentumtípusokra (könyv, időszaki kiadvány, speciális dokumentumokra) vonatkozóan a szabvány megadja a besorolási adatok rangsorát.

c) Besorolási elemek

- típusaik: rendszó, egyéb elem, kiegészítő adat, amelyek a felsorolt rangsorban követik egymást.